

Jussi Peltoniemi

**Taloussuunnittelun lisääminen eteläpohjalaisille
maitotiloille**

Opinnäytetyö

Kevät 2010

Maa- ja metsätalouden yksikkö, Ilmajoki

Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma

Maatalouden tuotantotalous

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Seinäjoen ammattikorkeakoulu
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Maa- ja metsätalouden yksikkö, Ilmajoki
Koulutusohjelma: Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto: Maatalouden tuotantotalous

Tekijä: Jussi Peltoniemi

Työn nimi: Taloussuunnittelun lisääminen eteläpohjalaisille maitotiloille

Ohjaaja: Eliisa Kallio

Vuosi: 2010

Sivumäärä: 29

Liitteiden lukumäärä: 1

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tarkastella viiden eteläpohjalaisen maidontuotantotilan maksuvalmiuslaskelmien toteutumista vuosilta 2006–2008. Tiloille oli tehty navetan investointihakemus vuonna 2003. Toteutumisen tarkastelulla pyrittiin selvittämään, oliko meno- ja tulorakenteissa tapahtunut yllättäviä muutoksia vertailemalla suunnitelmia vastaavien vuosien toteutuneeseen verotukseen.

Tilat eivät kuitenkaan luovuttaneet verotustietojaan tai taloussuunnitelmiaan tutkimuskäyttöön. Jouduttiin keskittymään tutkimuksen tilaajan kannalta oleelliseen kysymykseen: Miten taloussuunnitelmien laadintaa ja käyttöä pystyttäisiin kehittämään niin, että viljelijät ottaisivat selvää tilan taloudesta, muutenkin kuin investointihakemuksen velvoittamina.

Viljelijähaastattelujen yhteenvedona voidaan todeta, että maksuvalmiuden riittäessä ei koeta tarpeelliseksi tehdä tarkempia laskelmia. Eletään sen mukaan, mihin kassassa on varoja. Menoihin, joita ei ole osattu ennakoida, otetaan lainaa. Arkirutiinien viedessä aikaa ei jakseta paneutua tehtyihin laskelmiin. Osaltaan myös laskelmien vaikeaselkoisuus voi lisätä laskelman siirtämistä arkistoon.

Neuvojahaastatteluissa pohdittiin myös vastaavia asioita. Laskelmien vaikeaselkoisuus johtuu usein siitä, etteivät taloustermit ole riittävän hyvin hallinnassa.

Ratkaisuksi voisi kokeilla markkinoinnin tehostamista. Tuodaan ProAgrarian taloussuunnittelua enemmän esille, pidetään tietoiskuja taloustermeistä ja lisätään viljelijöiden koulutusta. Samalla herätetään mielenkiinto ja kysyntä.

Avainsanat: Taloussuunnittelu, investoinnit

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: Ilmajoki School of Agriculture and Forestry
Degree programme: Agriculture and rural enterprises
Specialisation:

Author/s: Jussi Peltoniemi

Title of thesis: Economic Planning for dairy farms

Supervisor(s): Eliisa Kallio

Year: 2010

Number of pages: 29

Number of appendices: 1

The purpose of this study was to examine the liquidity calculations of five South Ostrobothnian dairy holdings, which made investments in the years between 2006-2008. The holdings had made cowshed Investment applications in 2003. The examination was to see whether the cost and revenue structures incurred any unpredictable changes when comparing plans to the actual corresponding taxation.

The farms wouldn't give tax data or economic plans for research. We had to focus the research on the subscriber's question. How can ProAgria sell farm management to farmers? That was the main issue.

From farmer interviews it can be seen that when liquidity is sufficient you don't need to make more accurate calculations. Farmers only invest when their account has enough funds. With expenditure which has not been anticipated, they take out a loan. Working days are so long that they are unable to study the liquidity calculations. Also the calculations are hard to understand, if you don't understand the whole financial planning.

The solution could be more effective marketing of ProAgria's financial planning and information services. This would at the same time arouse interest and demand for the services.

Keywords: Financial Planning, investment

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
Kuvioluettelo.....	5
1 JOHDANTO	6
1.1 Tutkimuksen tausta	6
1.2 Tutkimuksen tavoitteet	7
1.3 Tutkimuksen viitekehys	8
2 INVESTOIVAN TILAN TALouden SUUNNITTELU	11
2.1 Taloussuunnittelu	11
2.2 Suunnitelmat ProAgrialla.....	13
2.3 Investointien syyt, luokittelu ja päätöksenteko	13
2.4 Riskin ja epävarmuuden huomiointi	16
2.5 Maatalouden kannattavuus, maksuvalmius sekä vakavaraisuus	18
2.6 Hintojen muutokset	19
3 AIEMMAT TUTKIMUKSET.....	22
4 TUTKIMUSaineisto JA -MENETELMÄT.....	24
4.1 Tutkimusaineisto	24
4.2 Tutkimusmenetelmät.....	24
5 TUTKIMUSTulokset	26
5.1 Viljelijähaastattelujen tulokset	26
5.2 Laskelmien laatijoiden haastattelujen tulokset	28
6 YHTEENVETO JA POHDINTA	29
LÄHTEET	31
LIITE 1. KYSYMYSRUNKO.....	34

Kuvioluettelo

Kuvio 1. Tutkimuksen viitekehys.....	10
Kuvio 2. Taloussuunnittelun kiertokulku.....	11
Kuvio 3. Koko tilan taloussuunnitelman kulku.....	12
Kuvio 4. Maatalouden hintaindeksien kehitys.....	20

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tausta

Suomen poikkeukselliset tuotanto-olosuhteet lisäävät maatalouden tuotantokustannuksia. Meillä ole samanlaisia kilpailuetuja muihin EU-maihin verrattuna, joten kotimainen tuotanto on pyritty turvaamaan sekä kansallisilla että EU:n rahoittamilla tuilla. Keskeisten maataloustuotteiden tuotanto ilman yhteiskunnan tukea ei olisi mahdollista Suomessa, niin kuin ei nykyisessä laajuudessa monessa muussakaan EU-maassa. Markkinoilta saatavat maataloustuotteiden myyntitulot kattavat vain osan tuotantokustannuksista. Tuotannon kannattavuuden turvaamiseksi maataloutta tuetaan kaikissa EU-maissa budjettivaroin (Maaseutuvirasto 2008). Maataloustukien painopisteenä on maatalouden kannattavan tuotannon tukeminen.

Yksi kannattavuuteen vaikuttava tekijä on yksikkökustannusten alentaminen. Tilakokoa kasvattamalla pyritään alentamaan tuotantokustannuksia tuotettua yksikköä kohti. (Kay, Edwards & Duffy 2008, 319.) Epävarmuus, tuotteiden alhainen hintataso sekä maataloustuottajien sinnittely ovat hidastaneet maatalouden rakennekehitystä Suomessa. Rakennekehitys on kuitenkin nopeutunut huomattavasti EU:n liittymisen jälkeen (Pyykkönen & Lehtonen 2006, 6). Tukipolitiikalla pyritään ohjaamaan viljelijöiden käyttäytymistä mm. investointikohteiden sekä viljeltävien kasvien suhteen. Silti suuretkaan investoinnit eivät ole järkeviä, jos ne eivät paranna tilan kannattavuutta.

Kotieläinpuolella investointi- sekä korkotukiavustukset ovat lisänneet navettainvestointien ja yksikkökokojen nopeaa kasvua. Tuotantoaan laajentavien yrittäjien tavoitteet ovat pääsääntöisesti hakea hyvää tuotannon kannattavuutta ja sen myötä riittävää yrittäjätuloa. Taloussuunnittelulla ja sen paikkansa pitävyydellä on suuri merkitys suunniteltaessa merkittäviä investointipäätöksiä. Tulevaisuuden ennus-

taminen on mahdotonta, mutta perehtymällä tilan lähtökohtiin riittävästi saadaan hyvä pohja talouden suunnittelulle.

Asetuksen (299/2008) mukaan haettaessa EU-rahoitteisia investointitukia vaaditaan tilalta elinkeinosuunnitelma. Tällä pyritään siihen, että kannattamattomia investointeja ei rahoiteta. Viljelijät laativat ennen investointia taloussuunnitelman ja miettivät sen pohjalta, kestääkö tilan maksuvalmius mahdollista investointia. Investoinnin kannattavuutta maksuvalmiuslaskelma ei kuitenkaan kerro. Ohjelmakauden 2000–2006 aikana investointia varten on kuitenkin tarvittu vain maatilan maksuvalmiuslaskelma. Tällä on haluttu varmistaa, kestääkö maatilan maksuvalmius mahdollisen tuettavan investoinnin. (Maa- ja metsätalousministeriö, 2000.)

1.2 Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, kuinka taloussuunnitelmien laadintaa ja käyttöä pystytään kehittämään. Lisäksi selvitetään, miten suunnitteluprosessia tulee kehittää, jotta se kannustaisi yrittäjiä käyttämään suunnitelmia myös myöhemmin tilaa kehitettäessä. Taloussuunnitelma on ymmärrettävä laajemmin kuin pelkkänä avustuksen saannin edellytyksenä investointia tehtäessä.

Tutkimuksessa selvitetään aiempien taloussuunnitelmien toteutumista ja toteutumiseen vaikuttavia tekijöitä, lähinnä tulo- ja menorakenteen kehittymistä suunnittelulle aikavälille. Tutkimus kohdistuu tuotantoaan laajentaneille maitotiloille Etelä-Pohjanmaalla, jotka ovat vuonna 2003 teettäneet taloussuunnitelman sekä toteuttaneet suunnitelman mukaiset investoinnit sekä saaneet tuotannon suunnitelmaa vastaavaksi 2006 mennessä. Suunnitelmia verrataan maitotilan vastaavan vuoden toteutuneeseen verotukseen sekä etsitään aineiston pohjalta syitä mahdollisille eroille suunnitelman ja toteutuneen välille. Tavoitteena on vastata seuraaviin kysymyksiin.

- Miten hyvin taloussuunnitelmien tekijät ovat onnistuneet arvioimaan tilakohtaisen tulo- ja menorakenteen kehityksen?

- Mistä mahdolliset erot laskelman ja toteutuneen välillä johtuvat?
 - Onko tuloksen kannalta oleellisia tekijöitä jäänyt huomioimatta tai arvioitu väärin?
 - Onko investointiprosessissa tapahtunut jotain odottamatonta, mitä ei ole osattu huomioida?
- Miten taloussuunnitelmien laadintaa ja käyttöä pystytään kehittämään?
 - Minkälainen tapahtumaprosessin pitäisi olla, että se kannustaisi viljelijöitä ottamaan selvää suunnitelmasta, että he saisivat suunnitelmasta muutakin hyötyä kuin pelkän avustuksen?

Tutkimusaineistona käytetään investointia varten laadittuja taloussuunnitelmia sekä verotuksen 2-lomaketta ja veroaineistoa. Lisäksi aineistoa täydennetään viljelijöiden sekä laskelmien tekijöiden haastatteluilla.

1.3 Tutkimuksen viitekehys

Talouden suunnittelu on tärkeää niin yritystoiminnan kuin yksityistaloudenkin puolella. Ilman kunnollisia laskelmia tuloista ja menoista investoinnit ovat lähes arpapeliä. Vuosina 1995–2007 investointiavustuksia varten on vaadittu vain maksuvalmiussuunnitelma, jonka pohjalta ei pystytä määrittelemään maatalan tai investoinnin kannattavuutta. Vuonna 2008 tulleen uudistuksen myötä yrittäjän täytyy tehdä investointiavustusta haattaessa maksuvalmiussuunnitelman lisäksi myös maatalouden tulos- ja taselaskelmat (Taloustohtori 2008). Niiden pohjalta on selvitettävä vähintään maatalouden kannattavuuskerroin, yrittäjätulo sekä maatalouden omavaraisuusaste (Elinkeinosuunnitelman laadintaohje 2008, 11). Ilman hallinnon asettamaa velvoitetta maidontuottajat ovat tyytyneet Etelä-Pohjanmaalla vain omiin karkeisiin laskelmiin, jotka pitävät sisällään lähinnä vuoden tulot vähennettynä menoilla ilman oman pääoman korkovaatimuksia sekä palkkavaatimusta (Riihikangas 2008).

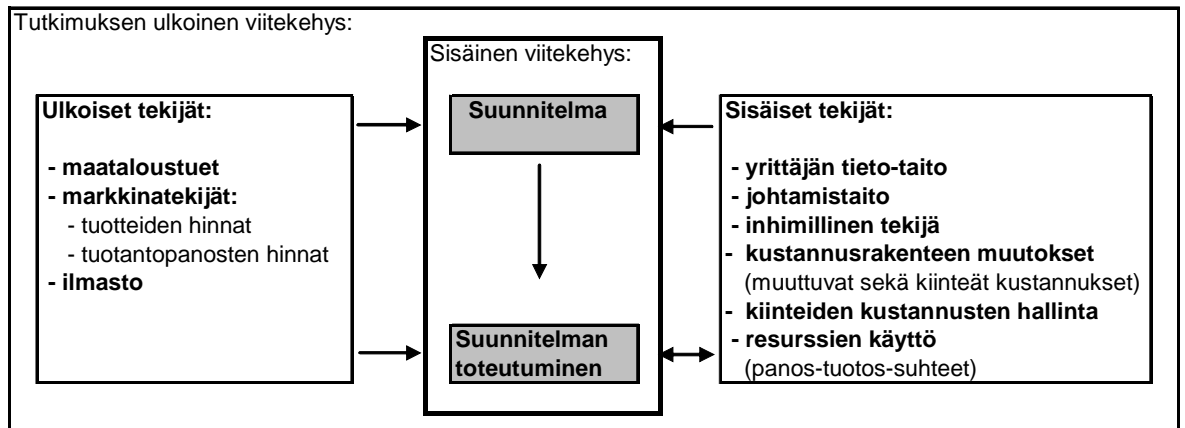
Tilan talouteen vaikuttavat niin sisäiset kuin ulkoisetkin tekijät. Ulkoisiin tekijöihin yksittäisen tilan on mahdoton vaikuttaa. Kuitenkin ulkoisten tekijöiden muuttuessa tilan täytyy vastaavasti reagoida sisäisiä tekijöitä muuttamalla. Maatilojen talou-

densuunnittelu on korostunut siirryttyämme aiempaa markkinaohjautuvampaan aikaan. Talousneuvonnalla on haastetta kirjattaessa tilan sisäisiä tekijöitä laskelmapohjaan. Mitä tarkemmat tilan lähtötiedot pystytään saamaan, sen paremmin pystytään selvittämään tilan tulevaisuutta. Tilan tulevaisuuteen vaikuttavat vahvasti myös yrittäjän oma osaaminen sekä organisointi- ja johtamistaito (Lapiolahti 2004, 11). Juuri näillä kyvyillä pystytään reagoimaan ulkoisten tekijöiden muutokseen ja sopeuttamaan tuotanto kysyntää vastaavaksi.

Taloussuunnitelmien seuranta on toinen tärkeä prosessi laadinnan ohella. Silloin tarkkaillaan taloussuunnitelman toteutumista. Mitä muutoksia on tapahtunut sekä kuinka muutoksiin voidaan vastata. Taloussuunnitelmien seuranta eteläpohjalaisilla maitotiloilla jää usein tekemättä, kun taloussuunnitelma mielletään vain yhdeksi välttämättömäksi toimenpiteeksi avustusta haettaessa. (Riihikangas 2008.)

Ulkoisten tekijöiden muutokset vaikuttavat voimakkaasti tilan sisäisiin tekijöihin sekä kertyvään maataloustuloon. Markkinoilla tapahtuvien muutosten vaihtelu on suurta, joten hintojen ennustaminen on haastavaa. Sisäisiä tekijöitä tilan ulkopuolisen suunnitelman laatijan on vaikea arvioida. Monesti yrittäjän itsensäkin on vaikea arvioida omaa osaamistaan sekä mahdollista inhimillisen tekijän sisältämää riskiä. Menorakenteen muutokset voivat myös olla varsin yllättäviä, jolloin niihin on vaikea varautua.

Kuviossa 1 esitetään tutkimuksen viitekehys, jossa on esitetty taloussuunnitelman toteutumiseen vaikuttavia tekijöitä sekä niiden väliset suhteet. Ulkoisten tekijöiden muutokset vaikuttavat suoraan taloussuunnitelman toteutumiseen. Lisäksi ne vaikuttavat epäsuorasti tilan sisäisten tekijöiden, yrittäjän tekemien ratkaisuiden kautta. Taloussuunnitelman toteutuminen/toteutumattomuus antaa tietoja neuvonnalle siitä, miten suunnitelmaa voidaan jatkossa kehittää sekä yrittäjälle siitä, miten hän on tavoitteessaan onnistunut.

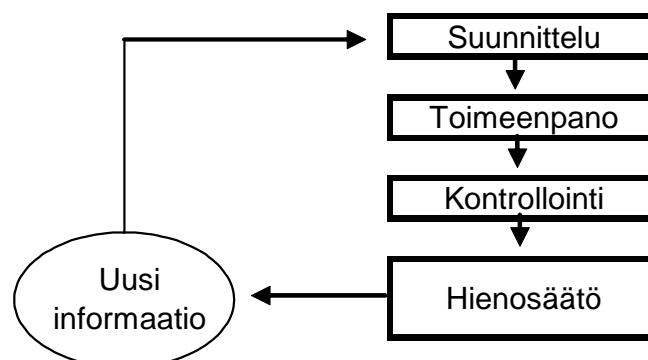

Kuvio 1. Tutkimuksen viitekehys.

2 INVESTOIVAN TILAN TALOUDEN SUUNNITTELU

2.1 Taloussuunnittelu

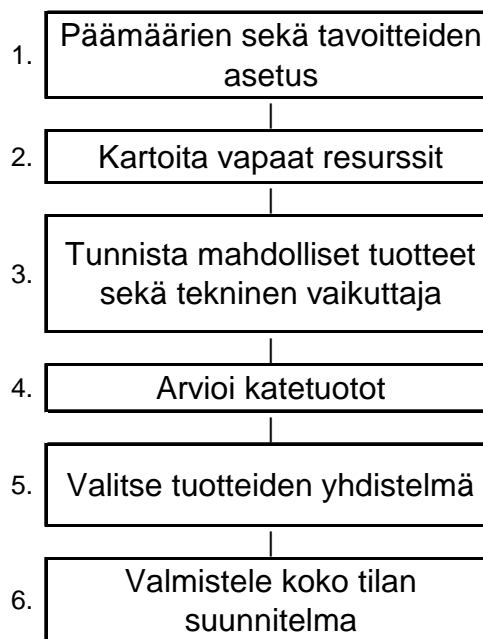
Yrittäjän tavoitteena tuotannon suunnittelussa on tuotannon kannattavuuden turvaaminen pitkällä aikavälillä (Ryhänen, Sipiläinen & Latukka 2007, 10). Talouden suunnittelu on pitkän aikavälin suunnittelua (Ylätalo 2007, 54). Suunnitelma on tehtävä riittävän pitkäksi ajaksi, jotta investointien todelliset tuotot ja kustannukset saadaan selvitettyä (Kay ym. 2008, 190). Taloussuunnitelma pitää sisällään myös lyhyen aikavälin suunnittelua, taktista suunnittelua sekä johtamista. Taktisessa johtamisessa yrittäjä tekee valintoja päätösten toteuttamisesta, joilla toimintaa johdetaan pitkällä aikavälillä suunnitelman mukaisiin tavoitteisiin (Kay ym. 2008, 21–26). Suunnittelun olennaisia osia ovat vaihtoehtojen selvittäminen, kehittäminen sekä vertailu (Kay ym. 2008, 20). Talouden suunnittelun tarkoituksena on helpottaa yrityksen toiminnan suunnittelua, tarkkailua sekä koordinoitua (Hirvijoki 2002, 25).

Kuvio 2. Taloussuunnittelun kiertokulku. (Kay ym. 2008, 21.)

Taloussuunnitelmien tekijät kartoittavat maatalan tuotantosuuntia yrittäjän kiinnostuksen ja mahdollisuuksien mukaan. Ensimmäinen toimenpide suunnitelmaa laatiessa on löytää yrittäjän tuotannolle asettamat päämäärät ja tavoitteet (Kay ym. 2008, 187). Näiden jälkeen kartoitetaan tilan tuotantoresurssien määrä ja laatu,

sekä tilan lähtötiedot. Lähtötiedot, kuten työvoiman tarve, panos-tuotossuhteet sekä hinnat, voivat olla tilalla epävarmoja. Näin ollen joudutaan usein turvautumaan arvioihin ja keskiarvolukuihin (Ylätalo 2007, 56). Suunnitelma kohdistuu tulevaa toimintaa varten, joten tieto toimenpiteiden sekä hintojen oikeellisuudesta ei ole täydellistä (Ryhänen ym. 2007, 11). Tietojen oikeellisuus on kuitenkin edellytys suunnitelman luotettavuudelle. Tilan lähtötietojen sekä potentiaalisten resurssien pohjalta suunnittelijat kartoittavat tilalle erilaisia tuotantosuuntia sekä niiden mahdollisia yhdistelmiä (Kay ym. 2008, 20).

Kuvio 3. Koko tilan taloussuunnitelman kulku. (Kay ym. 2008, 188.)

Talouden suunnittelu koostuu useasta osa-alueesta. Suunnittelun jälkeen tarvitaan yrittäjän liikkeenjohdollista osaamista eli valitun suunnitelman toimeenpanoa. Yrittäjän on valittava tuotantosuunnitelma, jota hän lähtee noudattamaan. Valinta sulkee muut tuotantolinjat pois. Suunnitelman noudattaminen johtaa suunnitelman mukaisten investointien yhdistelmään, joka toteuttaa yrityksen päämäärät mahdollisimman suunnitelmaa vastaavasti (Ylätalo 2007, 57). Täsmällinen noudattaminen johtaa myös suunnitelman mukaiseen lopputulokseen, mikäli lähtötiedot eivät muutu oleellisesti tulevaisuudessa.

Valvonta ja tuotannon seuranta ovat osa talouden suunnitteluprosessia. Valvonnalla ja tuotannon seurannalla tarkkaillaan, kuinka suunnitelmassa on pysytty sekä

minkälaisia tuloksia on syntynyt aiempaan vertailukohtaan. Tuotannon tarkkailulla saadaan uutta tietoa, jonka pohjalta voidaan kehittää suunnitelmaa. Talouden suunnittelulla ei päästä ikinä päätepisteeseen, vaan toimintaympäristön muuttuessa on haettava jälleen uutta tuotantorakennetta/kokonaisuutta päivitetyn suunnitelman kautta. (Kay ym. 2008, 20.)

Silloin, kun tuotantosuunnan muutos tai tuotannon laajentaminen on niin suuri, että se muuttaa täysin yrityksen toiminnan tai sen laajuuden, on koko tuotannon kannattavuus syytä selvittää. Tällöin puhutaan koko talouden suunnittelusta ja siihen liittyvistä kannattavuuslaskelmista. (Ylätaalo 2007, 91.)

2.2 Suunnitelmat ProAgrialla

ProAgrialla käytettävä LIKWI-suunnitteluohjelmisto on valtakunnallisesti hyväksytty suunnittelupohja TE-keskuksissa. LIKWI-suunnitteluohjelmassa käytetään tilan edellisen vuoden verotustietoja, mikäli edellinen vuosi on ollut normaali. Neuvojan tehtävänä on kartoittaa yrityksen resurssit sekä yrittäjän tavoitteet yrityksessä. Neuvojan haastavin tehtävä on kuitenkin arvioida yrityksen tulo-/menokehitystä, maksuvalmiutta sekä yrityksen kannattavuutta ohjelmiston avulla (Hirvijoki 2002, 25). Pohjatietojen avulla ohjelmisto antaa tulosteet maksuvalmiuslaskelmasta, investointisuunnitelmasta, verolaskelmasta, tulossuunnitelmasta, työtulolaskelmasta sekä erittelyn tuloista, menoista, omaisuudesta, veloista ja talletuksista. LIKWI ottaa myös huomioon maatalouden ohella harjoitettavan metsätalouden, EVL:n alaisen muun yritystoiminnan sekä yksityistalouden. Lisäksi suunnitelmaan liitetään sanallinen selitys lähtötiedoista, investoinneista, yksityistaloudesta ja tilanteesta investoinnin jälkeen.

2.3 Investointien syyt, luokittelu ja päätöksenteko

Investointi tarkoittaa pääoman (oman ja vieraan pääoman) sijoittamista tekijöihin, joiden odotetaan parantavan tulokehitystä tulevaisuudessa. Maatalousyrityksen menestys riippuu investointien kannattavuudesta ja oikeista toimenpiteistä. Inves-

toinnin tarkoituksena on tuotannon aloittaminen tai lisääminen. Sillä pyritään vastaamaan markkinoiden kysyntään mahdollisimman nopeasti. Sillä tarkoitetaan myös tuotannon tehostamista, helpottamista tai tuotannon muuttamista vastaamaan säädöksiä, esim. ympäristöpolitiikka. Investoinnit ovat yleensä suuria rahallisia sijoituksia, jotka sitovat tilan pääomia kiinni pitkiksi ajoiksi. (Ylätaalo 2007, 50–69.)

Investointeihin liittyy monia kysymyksiä ja kannattavuuteen vaikuttavia tekijöitä. Tilan johtamisen ja oman strategian laatiminen korostuu pyrittäessä kannattavaan tuotantoon. Huolellisesti suunniteltu toimintastrategia helpottaa investointien onnistumista, kokonaisuuden hahmottamista sekä rahoituksen keräämistä. Näiden asioiden ymmärtämisellä, investoinnilla saadaan kilpailuetua muihin vastaaviin maataloihin nähden. (Ylätaalo & Haggren 2006.)

Investoinnit ja niiden tarve voidaan luokitella monilla eri tavoilla. Ne voidaan jakaa aineellisiin ja aineettomiin investointeihin, korvaus- eli uusintainvestointeihin, rationalisointi-investointeihin sekä uusinvestointeihin (Ylätaalo 2007, 55–69). Aineettomat investoinnit voivat olla koulutusta, yhteistyötä tai henkistä pääomaa. Uusintainvestointi tarkoittaa tuotantovälineistön uusimista. Sillä korvataan aiempaa vanhentunutta kalustoa, kun taas uusinvestoinnilla pyritään lisäämään tuotantokapasiteettia. Rationalisointi-investointi tarkoittaa uuden aiempaa tuottavamman tuotantomenetelmän käyttöönottoa. Investointeja voidaan luokitella myös vaikutusajan mukaan. Pääoman tarve ja riski jakavat myös investointeja.

Investointeja suunniteltaessa on mietittävä investoinnin vaikutusaikaa; onko kyseessä lyhyt- vai pitkävaikutteinen investointi. Koneilla ja tuotantovälineistöllä on eripituiset taloudelliset kestoiät. Ne kestävät korkeintaan muutaman vuosikymmenen. Pitkävaikutteisia investointeja ovat pellot, rakennukset ja perusparannukset. Nämä kestävät usein sukupolvelta toiselle ja ovat yrittäjän kannalta lähes ainutkertaisia investointeja. Tällaisilla investoinneilla on pitkä vaikutus maatalousyrityksen talouteen ja toimintaan (Hirvijoki 2002, 22). Pitkävaikutteisissa investoinneissa korostuu yrityksen strateginen kehittäminen ja ylläpito. Tuotantorakennusinvestoinnit ovat kalliita, niiden takaisinmaksuaika on pitkä ja niihin sisältyy suuri riski. Inves-

tointien rajoittavia tekijöitä ovat taas pääoman vähyys sekä tarvittavat tuotantorurssit. (Ylätalo 2007, 60–90.)

Klassisen investointiteorian mukaan investoijalla on muutamia peruskysymyksiä päätöksenteossa: Miten valitaan kannattavin investointi? Mikä vaihtoehto täyttää yrityksen tavoitteet ja kriteerit? Miten ottaa huomioon eri vaihtoehtojen riskipitoisuus ja tulevaisuudennäkymät? Näihin kysymyksiin yrittäjän on löydettävä omat ratkaisunsa. (Ylätalo 2007, 80–90.)

Investointilaskelmat ovat yksi osa laajempaa kokonaisuutta yrityksen investointien suunnitteluprosessissa. Kaikki laskentamenetelmät, joiden tavoitteena on investointien kannattavuuden ja vakavaraisuuden selvittäminen, ovat käyttökelpoisia arviointimenetelmiä. Laskentamenetelmät saattavat erota toisistaan riippuen siitä, onko tekemässä investointivaihtoehtojen vertailua vai yhden investoinnin kannattavuuden selvittämistä. Laskentaperusteiden sekä lähtötietojen samankaltaisuus on tärkeää aina investointivaihtoehtoja vertailtaessa. (Ylätalo 2007, 60–90.)

Yhtenä keskeisenä investointilaskelmana voidaan pitää nykyarvo- eli diskonttausmenetelmää. Muutetaan tulevaisuuden tulot ja menot nykyhetken arvoon, yleensä investoinnin hankinta-ajankohtaan. Tällä pystytään havainnollistamaan, mitä todellisuudessa ollaan investoimassa. Investoinnin vaikuttaessa vain tapahtumaketjun johonkin osaan laskelmissa otetaan huomioon ne tuotot, jotka muuttuvat investointivaihtoehdon muuttuessa. Näin laskelmien laadinta yksinkertaistuu, ja laskelmista tulee helpommin hallittavia osalaskelmia kuin kerralla koko tilan taloutta suunniteltaessa. Diskonttausmenetelmällä pystytään ottamaan huomioon vuosittaisten kasvintojen muutokset, investoinnin mahdollinen jäännösarvo sekä rahan aika-arvo. Investointilaskelmien tekeminen edellyttää lähtötietojen mahdollisimman tarkkaa määrittelyä, jotta eri investointivaihtoehtojen keskinäinen edullisuus ja vaikutus yrityksen koko talouteen ja toimintaan voidaan arvioida riittävän luotettavasti. Epävarmuus aiheuttaa kuitenkin sen, ettei laskentamalleilla saatuja tuloksia voida pitää ehdottoman varmoina. (Ylätalo 2007, 69.)

$$NPV = -INV + \frac{P_1}{1+i} + \frac{P_2}{(1+i)^2} + \dots + \frac{P_N}{(1+i)^N} + \frac{V_N}{(1+i)^N}$$

INV = investoinnin hankinta- arvo

P_n = vuotuiset nettokassavirrat

V_n = jäännösarvo

N = investointiajanjakso,

i = laskentakorkokanta

Kaava 1. Diskonttauksen laskentakaava.
(Brealey, Myers & Marcus 2007, 179.)

2.4 Riskin ja epävarmuuden huomiointi

Riskin ja epävarmuuden erona on se, että riskissä tiedostetaan tulevaisuudessa mahdollisina pidetyt tapahtumat ja myös niiden todennäköisyydet. Riski voi olla tiedostamatonta tai tietoista, systemaattista tai yrityskohtaista riskiä. Riskeihin voi varautua tiedostamalla ne etukäteen. Näin vahinko ei ole yleensä niin suuri kuin tiedostamattoman vahingon sattuessa. Tämä koskee sekä taloudellisia että henkilöriskejä. Tehokkaalla suunnittelulla voidaan vähentää riskiä huomattavasti muuttamalla riskit mahdollisuuksiksi ja oppimalla hyödyntämään niitä. Lisäksi riskiä voidaan jakamaan useammalle taholle, kuten yhtiöittäminen ja vakuutusyhtiöt. Riskien jakaminen hajauttamalla on varmin tapa pienentää riskiä.

Yksi suunnittelun lähtökohta on, että tulevien vuosien tapahtumat toistuvat todennäköisesti niin kuin tähänkin asti. Aiemman tiedon perusteella voidaan suunnitellaan huomioida riskitekijöiden todennäköisyyksiä. Siksi investointia koskevien tietojen hankkiminen on tärkeää. Suunnitteluun liittyviä epävarmuuden lähteitä Ylä-talon (2007, 130) mukaan ovat mm:

1. Investointien kertaluonteisuus
2. Nopeat ympäristömuutokset
3. Suunnittelutilanteen monimutkaisuus ja siitä aiheutuva väärä tietojen tulkinta
4. Liikkeenjohdon kyvykkyyden heijastuminen investoinnin maksuvirroissa
5. Investoinnin jäännösarvon nopea aleneminen

Riskien hallinta, vaatii yksityiskohtaista riskien tunnistamista. Yritystoiminnan riskit voidaan jaotella muutamiiin pääkohtiin: henkilö-, omaisuus-, keskeytys-, teknologia-, rahoitus-, toimiala- sekä hintariskeiksi (Ylätalo 2007, 127–130). Hintariski voi pitää sisällään sekä voiton että tappion mahdollisuuden. Hintariskiä pystytään ha-

jauttamaan jaksottamalla myyntiajankohdat eri aikoihin sekä tekemällä kiinteähintaisia sopimuksia osalle tuotannosta.

Toimialaan liittyvä riski on sama kaikille sen alan yrittäjille koko toimialaa koskeva tekijä. Toimialakohtaista riskiä pystytään vähentämään hajauttamalla toimialaa laajemmalle sektorille. Tästä esimerkkinä monialaiset maatilat, jotka tuottavat maitoa, lihaa sekä viljaa. Toimialan laajentaminen pääelinkeinon ulkopuolelle heikentää usein panostusta alkuperäiseen tuotantoon, ja panostuksen väheneminen taas merkitsee tuottojen supistumista.

Tärkein kohde riskejä huomioitaessa jää yleensä vähimmälle eli yrittäjä itse. Yrittäjä on koko yrityksen kantava voima. Jos hänelle sattuu jotain odottamatonta, yritystoiminta voi loppua nopeasti. Työturvallisuus, huolellisuus, ajankäyttö ja henkinen hyvinvointi ovat tärkeitä maataloudessa, jossa koko toiminnan pyörittäminen jää usein yrittäjälle/yrittäjäperheelle. Vakavan vahingon sattuessa vakuutuksesta saatava korvaus on vain nimellinen, jos yrityksen toiminta loppuu. (Leppälä, Murtonen & Suutarinen 2007, 26.)

Korkealla riskitasolla on korkea tuotto-odotus, sillä riski ja tuotto kulkevat aina käsi kädessä. Toisin sanoen yrittäminen on hallittua riskien ottamista. Investoinnin riskipremio saadaan vähentämällä riskittömän kohteen tuotto sijoituksen tuotto-odotuksesta. Mitä suurempi arvo, sitä enemmän investointi sisältää riskiä. Riskipremio tarkoittaa sitä tuloa, joka voidaan saada ottamalla riski. Pitkävaikutteiset investoinnit sisältävät enemmän riskiä kuin lyhytvaikutteiset. Riskiä lisää epävarma tulevaisuus, mahdollinen velkaraha sekä markkinat ja niiden korkotaso. (Ylätalo 2007, 127-135.)

Maailmantalouden tilanne vaikuttaa myös oleellisesti riskiin. Korkea korkotaso vähentää investointihalukkuutta. Tällöin ryhdytään vain pakollisiin ja kannattaviin investointeihin. Korkean korkotason aikana investointiin tarvitaan enemmän rahaa. Näin investointi jää helposti kannattamattomaksi ja investointia siirretään tai mietitään muita vaihtoehtoja. Voitto- ja tulo-odotusten kasvu ovat tärkeitä investointipäätösten nopeuttajia. (Knüpfer & Puttonen 2007, 119.)

2.5 Maatalouden kannattavuus, maksuvalmius sekä vakavaraisuus

Yrityksen toiminnan perusedellytyksiä ovat kannattavuus, vakavaraisuus ja maksuvalmius. Ne ovat läheisesti kytköksissä toisiinsa. Kannattavuudella tarkoitetaan yrityksen pitkän tähtäimen tulontuottamiskykyä. Kannattavankin maatilantoiminta voi loppua, jos sen maksuvalmius ei kestä tai jos sen vakavaraisuus heikkenee liiaksi. Ilman kannattavuutta eivät maksuvalmius ja vakavaraisuus ole turvattuja pitkällä aikavälillä. Kannattamatonkin yritys voi selviytyä velvoitteistaan lyhyen aikaa, mikäli maksuvalmius on hyvä ja velkaantuminen vähäistä. (Lapiolahti 2004, 12.)

Maatilan maksuvalmiuden ollessa riittämätön kannattava ja vakavarainen tila voi pahimmassa tapauksessa ajautua konkurssiin rahoituksen ollessa puutteellinen. Liian hyvä maksuvalmius voi olla myös rasite, jos rahalle ei saada riittävää korvausta maksuvalmiutta tukemassa. Vaihtoehtokustannuskäsitteen mukaan rahalle voidaan saada vaihtoehtoisesti parempi korvaus muualta (Ryhänen ym. 2003, 36–37). Maksuvalmiuden keskeinen tekijä on tulorahoitus, ja se on vahvasti riippuvainen yrityksen kannattavuudesta ja kasvusta (Lapiolahti 2004, 12).

Vakavaraisuus on yrityksen toiminnan pohja, jolle taloudellinen toiminta rakentuu. Hyvä vakavaraisuus mahdollistaa nopean reagoinnin tuotantopanosten sekä resurssien ostoon, esimerkiksi lisämaakauppojen ilmentyessä. Vakavaraisuus heikkenee yleensä investoitaessa, koska investointi tuo vasta toiminnan alettua lisää kannattavuutta, jolloin vakavaraisuus nousee pitkällä aikavälillä hyvän maksuvalmiuden kautta (Hämäläinen & Ojala 2006, 7). Liian hyvä vakavaraisuus voi olla myös rasite, koska silloin rahoja ei ole käytetty järkevästi tuottavuuden parantamiseen. Tulorahoituksen riittämättömyys aiheuttaa lisärahoituksen tarvetta, ja mikäli omia pääomia ei enää ole liiketoiminnan tukemiseen, on otettava velkaa. (Knüpfer & Puttonen 2007, 120.) Näin maatalo velkaantuu ja vakavaraisuus heikkenee. Kannattavuus, maksuvalmius ja vakavaraisuus on havaittu keskeisiksi tunnusluvuiksi yritysten konkurssien ennustamista koskeissa tutkimuksissa (Knüpfer & Puttonen 2007, 121).

2.6 Hintojen muutokset

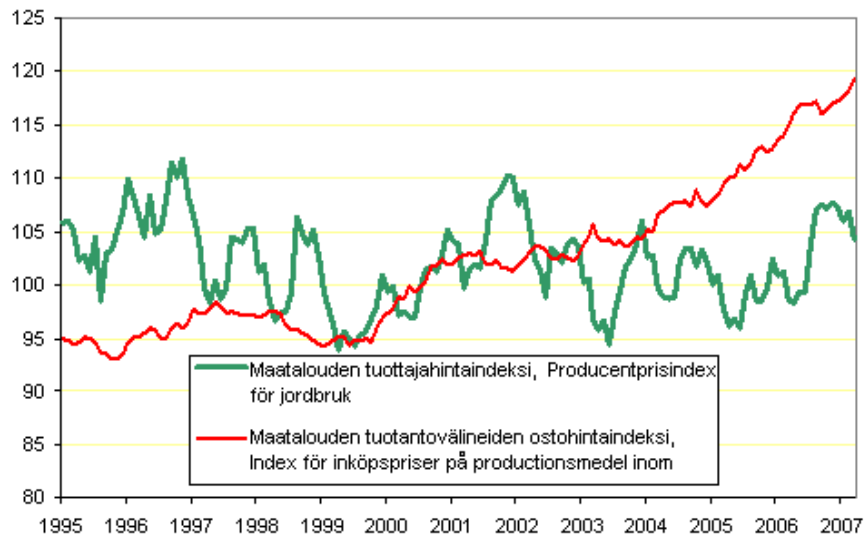
Taloussuunnitelmien toteutumiseen vaikuttavat ulkoisten tekijöiden muutokset, kuten maataloustuet sekä markkinatekijät. Suomen tilastokeskus julkaisee vuosittain muun muassa maatalouden tuottajahintaindeksin sekä tuotantovälineiden ostohintaindeksin, joiden avulla pystytään seuraamaan kulu- ja tuottokehitystä. Kuvio 4 osoittaa indeksien kehityksen aikavälillä 1995–2007. Sitä pystytään käyttämään apuna vertailtaessa taloussuunnitelmien toteutumista, mikäli tuotoissa tai menoissa ilmenee eroavaisuuksia. (Tilastokeskus, 2007.)

Tilastokeskuksen maatalouden tuottajahintaindeksi mittaa kasvi- ja eläintuotteiden tuottajahintojen kehitystä. Indeksillä kertoo, kuinka paljon maatalouden tuottajahinnat ovat muuttuneet verrattuun perusajankohtaan nähden. (Tilastokeskus, 2007.)

Tilastokeskuksen toinen maataloutta mittaava indeksi on tuotantovälineiden hinta- ja mittaava indeksi. Se kertoo, kuinka paljon maatalouden tuotantovälineiden hinnat ovat muuttuneet verrattuun perusajankohtaan nähden. Tuotantovälineiden hintaindeksi muodostuu maataloudessa käytettävistä tarvikkeista, tuotantopanoksista, palveluista ja investoinneista. (Tilastokeskus, 2007.)

Molemmissa vertailuindeksissä on yli 30 eri tuotetta, joiden hintatiedot ovat pääosin maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskuksen ja Kasvistiedon keräämiä. Perushintatiedot ovat kuitenkin salassa pidettäviä. (Tilastokeskus, 2007.)

Tutkimukseen kohdistuvana ajankohtana 2003–2006 tuottajahintojen muutokset ovat olleet kohtuullisia. Esimerkiksi maidon tuottajahinta on suunnitelman laadinta vuodesta 2003 laskenut vuosittain vuoteen 2006. (Tilastokeskus, 2007.) Voimakkaaimmin hinnat laskivat vuonna 2005, jolloin lasku oli lähes viisi prosenttia. Taulukossa 1 olevat hinnat koostuvat keskilaatuisen normimaidon tuottajahinnasta, joka muodostuu kausiosasta, valkuaisosasta, rasvaosasta, mahdollisesta laatusopimuslisästä sekä maidolle maksettavasta tuotantotuesta. (Maa- ja metsätalousministeriö, 2008.)

Kuvio 4. Maatalouden hintaindeksien kehitys 1995 – 2007. (Vuosi 2000=100. Kuvio päivitetty 15.2.2007.) (Tilastokeskus 2007.)

Taulukko 1. Maidon hinta. (Maa- ja metsätalousministeriö 2003–2008.)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Maidon hinta c/l	30,78	30,33	28,81	28,27	28,73	34,06
Muutos-%		-1,5	-5,0	-1,9	1,6	18,6

Maatalouden menot, kuten lannoitteet, rehut, investoinnit sekä muiden panosten hinnat, ovat vastaavasti vuoden 2003 jälkeen lähteneet nousuun. Suunnitelmaa seuraavana vuonna kustannukset ovat nousseet lähes kolme yksikköä. 2005 vuonna kustannukset ovat nousseet edellisvuodesta lähes neljä yksikköä ja 2006 vuonna jopa yli viisi yksikköä. (Tilastokeskus 2008.)

Pinta-alaperusteisten tukien osalta muutosta on tapahtunut lähinnä vain vuonna 2005, jolloin tuet nousivat 13% edellisvuodesta. Taulukossa 2 ovat erittelyt indeksin muutoksista vuositasolla.

Taulukko 2. Pinta-alaperusteisten tukien määrät ja muutokset vuositasolla (Tuominen, 2003 -2008).

Kotieläintilan sitoumus *	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Rehuhra /-kaura	580	574	642	615	644	644
Säilörehunurmi	502	506	580	615	644	644
Muutos-%		-0,2	13,1	0,7	4,7	0,0

*sis. CAP-, LFA- sekä ympäristötuki.

3 AIEMMAT TUTKIMUKSET

Taloussuunnitelmien toteutumista on aiemmin tutkinut Naapila vuosilta 1985–1987 (ref. Hirvijoki 2002). Naapila tutki kannattavuuskirjanpito-tiloille tehtyjen maksuvalmiuslaskelmien toteutumista sekä toteutuneiden tulo- ja menoerien eroja suunniteltuun ja niiden vaikutusta maksuvalmiusasemaan. Suunnitelmat toteutuivat aikajaksolla melko hyvin. Luotettavuus heikkeni sitä enemmän, mitä kauemmas suunnitteluajankohdasta menttiin. Maksuvalmiusasema muodostui paremmaksi niillä tiloilla, jotka olivat ottaneet suunniteltua enemmän lainaa.

Hirvijoki (2002, 46–54) on tutkinut rahoitustuella tuotantoaan laajentaneiden Pirkanmaan kotieläintilojen taloussuunnitelmien toteutumista ja toteutumiseen vaikuttavia tärkeimpiä tekijöitä. Hirvijoki vertaili taloussuunnitelmien toteutumista kannattavuuden, maksuvalmiuden sekä vakavaraisuuden suhteen. Tutkimustulokset osoittivat, että maitotilojen toteutunut kannattavuus oli suunniteltua heikompi investoinnin toteuttamisen jälkeisinä vuosina. Myös maksuvalmius alentui suunnittelusta. Syiksi näihin Hirvijoki huomasi suunnitelmien arvioivan tulokehityksen suuremmaksi ja menot pienemmäksi kuin todellisuudessa on tapahtunut.

Myös Mannisen ja Karhulan (2006, 15–26) maatalouden taloussuunnittelun ja seurannan tehostamisesta tehdyssä tutkimuksessa oli tehty samansuuntaisia johtopäätöksiä. Tulot arvioidaan helposti todellisuutta suuremmiksi ja menokehitys vastaavasti pienemmäksi. Apua ongelmaan voisi saada yhtenäistämällä taloussuunnittelua koskevaa ohjeistusta sekä hintatietoja, jotka yhtenäistävät tulevien hintojen arvioita. Tähän maaseutuvirasto on puuttunut ja julkaissut vuoden 2008 syksyllä yhtenäistämishjeet elinkeinosuunnitelman laadinnasta ja eräistä hintatiedoista. (Manninen & Karhula 2006, 15–26.)

Laskelmien tulkinta koettiin myös ongelmalliseksi. Sitä pidettiin osittain turhana, joten neuvonnan aktiivisuutta tarvitaan vielä suunnitelman laadinnan jälkeenkin. Neuvojen tehtäväksi jää taloussuunnitelmien avaaminen viljelijälle sekä laskelmi-

en päivittäminen. Tämä koettiin myös viljelijöiden keskuudessa tarpeelliseksi. (Manninen & Karhula 2006, 20–26.)

Lapiolahti (2003, 44–52) sai työssään poikkeavia tuloksia edellisiin tutkimuksiin verrattuna. Eteläpohjalaisilla maitotiloilla oli niin tulo- kuin menokehityskin arvioitu pienemmäksi kuin todellisuudessa tapahtunu. Tulokehityksen erot selittyvät tukiratkaisuilla, jotka kasvoivat suunnitellusta. Ilman tätä muutosta useat tilat olisivat joutuneet maksuvalmiusongelmiin. Maksuvalmiusongelmia lisäsi myös maidon lisäkiintiöiden sekä muun maatalouden tuotantovälineistön suunniteltua suuremmat ostot. Tällaisilla tiloilla jouduttiin ottamaan lisävelkaa maksuvalmiusaseman säilyttämiseksi.

Mäkinen (2008, 50–61) selvitti työssään, millaista talouslaskentaa tilaansa kehittävä maidontuottaja tarvitsee strategisen johtamisen tueksi. Tutkimus osoitti maidontuottajien arvostavan taloudellista osaamista ja sen kehittämistä tilatasolla. Varsinkin taloussuunnittelun tehostaminen sekä toteutuneiden tulosten vertaaminen suunnitelmaan koettiin tärkeäksi.

Maidontuottajat halusivat laskelmien olevan entistä selkeämpiä ja ymmärrettävämpiä. Laskelmat koettiin kuitenkin hyviksi, varsinkin jos ne käytiin neuvojan kanssa läpi. Neuvojan aikaa, näkemystä sekä ammattitaitoa arvostettiin. Tulosten kriittinen tulkinta ja pohdinta maidontuottajan kanssa nähtiin tärkeäksi neuvojan työksi. (Mäkinen 2008, 50–61.)

4 TUTKIMUSAINEISTO JA -MENETELMÄT

4.1 Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistona käytetään viiden eteläpohjalaisen maidontuottajan taloussuunnitelmia sekä veroaineistoa. Tiloilla on tehty navetan laajennusinvestointia varten taloussuunnitelma vuonna 2003, navetta on rakennettu vuonna 2004, ja tuotanto on saatu suunnitelman mukaiseksi vuoteen 2006 mennessä. Taloussuunnitelmat toimivat vertailupohjana.

Veroaineisto pitää sisällään tilojen verokirjat ja toteutuneet verotuspäätökset. Tilojen toteutuneesta verotusaineistosta lasketaan yrittäjätulo ja verrataan sitä taloussuunnitelmassa oleviin lukuihin. Todellinen yrittäjätulo saadaan vähentämällä kokonaistulosta maatalouden menot, vieraan pääoman korot sekä veropoistot. Muita huomioitavia asioita ovat maitokiintiön ostot sekä eläinpääoman lisäys verrattuna suunniteltuun. Toteutuneita lukuja verrataan suunnitelman lukuihin vuosilta 2005, 2006, 2007 ja 2008.

Maidontuottajille sekä talousneuvojille tehdään haastattelut, joiden avulla kerätään taloussuunnitelmien kehittämistä koskevaa aineistoa. Haastatteluilla saadaan tietoa maidontuottajien mielipiteistä, miten taloussuunnittelua pystyttäisiin lisäämään eteläpohjalaisilla maitotiloilla.

4.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimus suoritetaan tapaustutkimuksena. Tapaustutkimusta puoltavat tilojen suhteellisen pieni lukumäärä sekä mahdollisuus tarkastella tiloja yksilöinä. Tilojen yksilöinti mahdollistaa laskelmien takana olevien ilmiöiden tarkastelun. Maksuvalmiuteen vaikuttaa oleellisesti se, jos tilalla on esimerkiksi poikettu suunnitelmasta.

Tilojen valinta tehdään yhteistyössä Etelä-Pohjanmaan ProAgrian kanssa, jossa tiloille tehdyistä taloussuunnitelmista on kopiot ja asiakasrekisterit. Tilajoukosta valitaan sopivat tilat tutkimukseen. Tämän jälkeen maidontuottajiin otetaan yhteyttä puhelimitse ja tiedustellaan halukkuutta osallistua tutkimukseen.

Tilakäynnin aikana tehdään haastattelu, jossa kysellään yrittäjän mielipiteitä taloussuunnitelmasta ja sen kehittämistä. Haastattelulla saadaan aikaan sekä johdettua että avointa keskustelua, josta kirjataan ylös tutkimuksen kannalta oleelliset asiat. Haastattelun avulla voidaan syventää ja selventää vastauksia sekä johdatella haastattelun kulkua halutun mukaisesti. Haittapuolena on kuitenkin edellä mainittujen asioiden analysointi sekä tulkinta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2003, 191–199.) Haastattelun ydinkysymyksenä on taloussuunnittelun innostavuus; kuinka saada viljelijät kehittämään tilaansa taloudellisten perusteiden pohjalta ja luomaan taloussuunnitelmalla selkeä linja toiminnalle.

Tilakäynnin aikana otetaan myös kopiot vuosien 2005 - 2008 veroaineistosta. Tilakäynnin kesto on arviolta yhdestä kahteen tuntiin.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimusta lähdettiin toteuttamaan suunnitelman pohjalta, mikä osoittautui kuitenkin mahdottomaksi. Tiloihin otettiin yhteyttä puhelimitse ja lähdettiin tiloja innostavalla asenteella tiedustelemaan halukkuutta osallistua tutkimukseen. Tulos oli kuitenkin tyrmäävä; yksikään tiloista ei ollut valmis luovuttamaan veroaineistoa tai taloussuunnitelmia tutkittavaksi, joten tarkemmat laskelmat jouduttiin jättämään pois. Keskustelun edetessä saatiin kuitenkin muutamilta tiloilta vastaus opinnäytetyön tilaajan kannalta oleellisimpaan kysymykseen; miten taloussuunnittelun kiinnostavuutta pystyttäisiin parantamaan tilojen näkökulmasta.

5.1 Viljelijähaastattelujen tulokset

Haastattelu tehtiin puhelinhaastatteluna neljälle eteläpohjalaiselle maitotilalle. Haastatelluista tiloista kolme oli eläinmäärältään hieman keskikokoa suurempia sekä yksi huomattavasti paikallisia tiloja suurempi. Koulutustaustoiltaan yrittäjät olivat agrologeja (3) ja agronomeja (1).

Kaikki haastatellut tilat olivat tehneet ensimmäisen kerran varsinaisen taloussuunnitelman, kun sitä oli tarvittu investointihakemuksen liitteeksi. Tätä ennen tilat olivat tehneet vain omia karkeita laskelmia; vuoden tulot vähennettynä menoilla, riittääkö tulorahoitus investointiin sekä minkä verran tarvitaan lisärahoitusta. Tilan kannattavuutta eikä esimerkiksi pidemmän aikavälin maksuvalmiutta ei oltu kartoitettu.

Investointien jälkeen ProAgrian tekemiä suunnitelmia ei oltu juurikaan seurattu, vaan oli jatkettu omien laskelmien tekemistä. Yhdellä tilalla on laajennettu kuitenkin niin nopeasti, että alkuperäiset suunnitelmat ovat kaukana nykyisestä laajuudesta. Tämä tila on myös hyvin perillä taloustermeistä ja käyttää paljon aikaa oma-toimiseen suunnitteluun sekä laskelmien tekoon. Muilla tiloilla alkuperäiset suunnit-

telmat vastaavat aika hyvin nykyistä laajuutta; eläinmäärät ja viljelypinta-alat ovat hieman kasvaneet suunnitellusta.

Kahdella tilalla toinen yrittäjästä käy tilan ulkopuolella töissä, ja myös näitä rahoja käytetään maatalouden investointeihin. Osaltaan tämän takia maksuvalmius on näillä tiloilla ollut hyvä eikä tarkempaan laskelmiin ole ollut tarvetta. Tiloilla investoidaan maatalouteen aina vain tarvittaessa. Kun maksuvalmiusongelmia ei ole ollut, suunnitelma on teetetty vain investointihakemusta varten. Suunnitelman tekoheikellä on ollut kaikki investointihakemusta vaille valmista. Näilläkään tiloilla vuonna 2003 tehtyä suunnitelmaa ei ole juuri sen jälkeen seurattu.

Kolme haastateltua tilaa ei aio ainakaan lähitulevaisuudessa investoida mihinkään suurempaan eikä myöskään teettää taloussuunnitelmaa. Yksi isäntä totesi kuitenkin, että taloussuunnitelmasta olisi silti hyvä seurata omaa nykytilannetta ja miten voisi kehittää tilaa vielä paremmaksi. Siihen ei silti jakseta keskittyä, vaan arkirutiinit vievät niin paljon aikaa, ettei vaikeaselkoiisiin laskelmiin jaksa enää syventyä. Yhdelläkään tiloista ei ole ollut maksuvalmiusongelmia koko aikana.

Kaksi haastatelluista tiloista pitää vertailua vastaaviin tiloihin hyvänä keinona tarkastaa tilan status, missä mennään. Vertailu on kuitenkin vaikeaa pelkän eläinmäärän tai pinta-alan perusteella, kun niin monet asiat vaikuttavat lopulliseen tulokseen. Vertailusta ei saa varsinaista hyötyä, mitä pitäisi tehdä paremmin. Vertaaminen on muutoinkin vaikeaa, kun ei ole omalta tilalta taloussuunnitelmaa, josta voisi katsoa esimerkiksi kannattavuuskertoimen. Tärkeimpänä ”suunnitelmana” pidettiin tiliotetta.

Tiloilta, jotka eivät käyttäneet aktiivisesti, palveluita, tuli vain muutamia ehdotuksia. Ehdotuksia tuli pankeista yhteistyökumppaneina, jotka tarjoaisivat suunnittelun osana lainanhakua. ”Jotain porkkanaa pitäisi saada ennemmin, kuin hallinnontaholta pakollista keppiä.” Verkostoitumista sekä yhteisiä reissuja kannatettiin. ”Pääsee katsomaan miten muualla tehdään sekä samalla pystyy vaihtamaan ajatuksia saman henkisten yrittäjien kanssa.” Koulutukset voisivat innoittaa paremmin investoimaan ja käyttämään taloussuunnittelua, jos koulutuksissa olisi puhumassa nimekkäitä ja menestyneitä yrittäjiä; motivointi.

5.2 Laskelmien laatijoiden haastattelujen tulokset

Etelä-pohjanmaan ProAgriasta haastateltiin kolmea neuvojaa, jotka pääasiassa tekevät taloussuunnitelmat. Neuvojien kanssa käytiin avointa keskustelua taloussuunnittelun haasteista. Miten viljelijät saataisiin kiinnostumaan ja ottamaan selvää oman tilan suunnitelmallisesta kehittämisestä ProAgrian taloussuunnittelun avulla. Kuinka hyödynnettäisiin suunnitelmaa muutenkin kuin avustusta haettaessa ja tilan kehittäminen olisi suunnitelmallista.

Taloussuunnittelun yksi ongelma oli, ettei tiloja kiinnosta oman tilan kannattavuus, jos maksuvalmius vain riittää. Näillä tiloilla investoidaan muita helpommin sattumanvaraisesti, jolloin tilan kannattavuus kärsii ja ajaudutaan helposti myös muihin ongelmiin. Kassavaroja kiinnitetään koneisiin ja lisämaahan. Eletään vuosi kerrallaan ja tehdään investointeja sen mukaan, mihin varat riittävät. Ei varauduta kovinkaan tulevaan.

Aivoriihessä nousi myös esille taloustermien hallinta. Taloustermejä osaamattomien viljelijöiden on vaikea ymmärtää suunnitelmia. Taloustermien tulisi olla jokseenkin tuttuja, jotta pystyisi kokonaisvaltaisesti ymmärtämään sekä seuraamaan suunnitelmaa. Jos termit eivät ole hallinnassa, suunnitelma koetaan etäisenä eikä siihen palata enää laadinnan jälkeen.

Liian usein otetaan yhteyttä neuvojiin vasta silloin, kun investointihakemus on jo täytetty. Pahimmassa tapauksessa taloussuunnitelma laaditaan kiireessä vain avustusta ajatellen ja mielletään se vain yhdeksi hakemukseksi viranomaisia varten.

6 YHTEENVETO JA POHDINTA

Tutkimuksen tavoitteita jouduttiin karsimaan oleellisesti työn alkuperäisestä suunnitelmasta. Saatiin kuitenkin vastauksia siihen, miten saataisiin viljelijät kiinnostumaan enemmän taloussuunnittelusta.

Keskeinen asia tilan elinkaareissa tulisi olla jokin suunnitelma, suunta mihin tila lähtisi kehittymään. Ilman suuntaa johtaminen muuttuu vaikeaksi ja tehdään helposti vääränlaisia päätöksiä. Tilat täytyisi saada ymmärtämään taloussuunnittelun tärkeys. Sillä on suurempi merkitys kuin mitä haastattelut antoivat ymmärtää. Ylätalo & Haggren (2006, 127) painottavat suunnitelman tärkeyttä. Tilan johtamisen ja oman strategian laatiminen korostuu pyrittäessä kannattavaan tuotantoon. Tämän tulisi myös viljelijöiden sisäistää.

Mäkinen (2008) totesi työssään, että viljelijät haluavan laskelmien olevan entistä selkeämpiä ja ymmärrettävämpiä. Tässä tutkimuksessa saatiin samankaltaisia vastauksia. Yhtenä ratkaisuna tähän voisi pitää koulutusta. Taloussuunnitelmien selkeyttä voitaisiin lisätä viljelijöitä kouluttamalla helpommin kuin laskelmia yksinkertaistamalla. Tietoisuuden lisääntyessä myös laskelmien selkeys lisääntyy. Taloustermit ovat kuitenkin lähellä toisiaan ja sekoittuvat helposti, kuten yrittäjätulo sekä yrittäjänvoitto.

Taloussuunnitelman ymmärtämien vaatii myös neuvojalta riittävää ammattitaitoa. Neuvojan on osattava selittää viljelijälle lukujen taustat ja tarkoitukset, mitkä asiat vaikuttavat mihinkin. Kaikki viljelijät eivät välttämättä uskalla tai viitsi kysellä kaikkia perusasioita. Riittävän huolellisella läpikäynnillä varmistetaan että viljelijälle tulee asiat selviksi. Näin viljelijälle tulee tunne, että neuvojat tekevät kaikkensa viljelijän menestymisen eteen.

Tässä tutkimuksessa oli koulutustaustaltaan kahden tasoisia yrittäjiä. Silti laittaisin yrittäjän omalle menestyshakuisuudelle ja tarmokkuudelle painoarvoa. Menestyvä

yrittäjä ottaa asioista selvää ja kouluttaa jatkuvasti itseään pysyäkseen ajan mukana.

Yrittäjän ei silti tarvitse ja ulkoistaa laskentatoimen ammattilaiselle.

Markkinointi, miten ostaja saadaan kiinnostumaan tuotteesta, on avainasemassa kaikessa yritystoiminnassa. Kun perusasiat on saatu kuntoon, lähdetään kasvatamaan markkinoita. Markkinointia laajentamalla myös ProAgria voisi saada lisää asiakkaita. Markkinoinnilla saataisiin taloussuunnitelmien rakennetta ja sisältöä viljelijöille tutuksi ja helpommin lähestyttäväksi. Julkaisemalla Maaseudun Tulevaisuudessa vastaavia tietopaketteja, kuten maataloushallinto tukiasioista sekä verohallinto yleisistä linjauksista ja ajankohtaisista asioista, voisi ProAgriakin julkaista tietopaketteja taloussuunnittelusta. Lehtijuttu koskien taloussuunnittelua ja ohessa olisi pieni tietoikkuna, jossa esitellään lyhyesti taloustermejä. Samalla kertaa tuodaan ProAgriaa esille ja koulutetaan viljelijöitä. Herätetään mielenkiinto, joka lisää myös palvelujen kysyntää. Tiedotuskanavia laajennettaisiin koko organisaation tasolla Maaseudun Tulevaisuuteen sekä paikallisella tasolla, esimerkiksi Etelä-Pohjanmaalla, ProAgrian oman Itua-lehden lisäksi Ilkka-lehteen. Nykyisten jäsenten ulkopuolella on paljon potentiaalisia asiakkaita, jotka eivät seuraa jäsenlehteä.

Viljelijöiden kouluttamisella ei silti syödä omia markkinoita, koska taloussuunnitelman laadinta vaatii ammattitaitoa ja viitseliäisyyttä. Viljelijöiden menestyminen tukee myös ProAgrian menestymistä.

LÄHTEET

A 30.4.2008/299. Valtioneuvoston asetus maatalouden investointituesta.

Brealey, R., Myers, S. & Marcus, A. 2007. Fundamentals of corporate finance. Fifth edition. New York: McGraw-Hill.179

Hirsjärvi, S., Remes, P, & Sajavaara, P. 2003. Tutki ja kirjoita. 9. painos. Tammi: Helsinki.

Hirvijoki, M. 2002. Taloussuunnitelmien toteutuminen. Rahoitustuella tuotantoaan laajentaneet Pirkanmaan kotieläintilat vuosina 1997-2000. Helsingin yliopisto, taloustieteen laitos. Maatalouden liiketaloustieteen pro gradu –tutkielma.

Hämäläinen, J. & Ojala, H. 2006. Maatilan liiketalous. [Verkojulkaisu] ProAgria Keski-Pohjanmaa. [Viitattu 12.11.2008] Saatavana: <https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/Artturi/Artturikirjato/Artturikoulutus/ProAgria%20Maito%20-valmennus%202006%20%20Koulutusmateriaali/Hamalainen%20ja%20Ojala%202006.pdf>

Kay, R., Edwards, W. & Duffy, P. 2008. Farm Management. International Sixth Edition. New York: McGraw-Hill.

Knüpfer, S. & Puttonen, V. 2007. Moderni rahoitus. 3. uudistettu painos. Helsinki: WSOYpro.

Lapiolahti, M. 2004. Maksuvalmiuslaskelmien toteutuminen sukupolvenvaihdosti- loilla. Seinäjoen ammattikorkeakoulu, Maa- ja metsätalouden yksikkö, Ilmajoki. Opinnäytetyö.

Leppälä, J., Murtonen, M. & Suutarinen, J. 2007. Uudet riskienhallinnan välineet maatalan johtamisessa. Helsinki: Maataloustieteen päivät 2007.

Maaseutuvirasto 2008. Maatalouden tuilla turvataan kotimaisten elintarvikkeiden saatavuus ja kohtuulliset kuluttajahinnat. [Verkkajulkaisu] [Viitattu 9.10.2008] Saatavana: <http://www.mmm.fi/fi/index/etusivu/maatalous/tuet/merkitys.html>

Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus 2008. Taloustohtori. [Verkkosivusto] [Viitattu 10.10.2008] Saatavana: <https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori/kannattavuuskirjanpito/taustatiedot>

Maa- ja metsätalousministeriö 2000. Investointi- sekä maaseudun kehittämistukien päätöksenteko alkaa. [Verkkajulkaisu] [Viitattu 29.01.2009] Saatavana: <http://wwwb.mmm.fi/tiedotteet/vanhat/maatalous/1611rake.htm>

Maa- ja metsätalousministeriö 2008. Elinkeinosuunnitelman laadintaohje. [Verkkajulkaisu] [Viitattu 11.10.2008] Saatavana: <http://lomake.mmm.fi/index.jsp>

Maa- ja metsätalousministeriö. Tietopalvelukeskus. 2003-2006. Meijeritilastot 2003-2006. [Verkkajulkaisu] [Viitattu 31.01.2009] Saatavana: http://www.mmm.tike.fi/fi/index/tiedotteet/2006/060302_maito_munat_tuotanto_hinnat2005.html

Manninen, M. & Karhula, T. 2006. Maatalouden taloussuunnittelun ja seurannan tehostaminen. [Verkkajulkaisu] Helsinki: Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus. [Viitattu 11.11.2008] Saatavana: <http://www.mtt.fi/mtts/pdf/mtts111.pdf>

Mäkinen, P. 2008. Maitotilan talouslaskenta strategisessa suunnittelussa Seinäjoen ammattikorkeakoulu, Maa- ja metsätalouden yksikkö, Ilmajoki. Opinnäytetyö.

Pyykkönen, P. ja Lehtonen, H. 2006. Maatalouden rakennekehitysnäkymät vuoteen 2013. [Verkkajulkaisu] Helsinki: Maataloustieteen päivät 2006. [Viitattu 20.10.2008] Saatavana: <http://www.smts.fi/esit06/0201.pdf>

Riihikangas, E. 2008. ProAgria talousneuvoja. Puhelinkeskustelu 13.10.2008.

Ryhänen, M., Sipiläinen, T. & Latukka, A. 2007. Maatalousyrityksen johtaminen ja tuotannon suunnittelu. Luonnos 4/2007.

Tilastokeskus. 2007. Maatalouden hintaindeksien 2000=100 kehitys 1995 – 2007. [Verkojulkaisu] [Viitattu 28.01.2009] Saatavana: <http://www.stat.fi/til/ttohi/tau.html>

Tuominen, V. Etelä-Pohjanmaan TE-keskus. 2003–2006. Tukitaulukot 2003–2006.

Ylätalo, M. 2007. Maatilatalouden investoinnit, rahoitus ja maksuvalmius. Luentomateriaali kevät 2007.

Ylätalo, M. ja Haggren, E. 2006. Maatalouden investoinnit ja tilojen talous – onko Suomen EU-jäsenyyden haasteisiin pystytty vastaamaan? [Verkojulkaisu] Helsinki: Maataloustieteen päivät 2006. [Viitattu 13.11.2008] Saatavana: <http://www.smts.fi/esit06/1301.pdf>

LIITE 1. KYSYMYSRUNKO

Muun muassa seuraavat kysymykset käytiin puhelujen aikana läpi:

- koulutustaustat
- tilan elinkaari (kehityksessä mukana vs. jäädyttely)
- miksi on investoitu (mitä investoinnilla on haettu, kilpailuetu, työergonomia)
- onko investoinneissa onnistuttu (mittarit, tulos, verotus, vertailuryhmät)
- onko omaa taloutta suunniteltu ja kenenkä toimesta (millä aikavälillä)
- onko suunnitelman laadinnassa / suunnittelussa onnistuttu (missä ja miksi ei ole tai on, erityispiirteet, onko tullut yllätyksiä kustannuksissa yms. lähtötietojen keruu? laajennettu muualle kuin on suunniteltu?)
- onko taloussuunnitelmaa päivitetty (itse tai laatija)
- onko tilalla kilpailuetua muihin vastaaviin tiloihin (kustannukset-rehu, -työ)

Taloussuunnittelu ja tulevaisuus

- käytätekö taloussuunnitelmia hyödyksi myös investoinnin jälkeen
- mitä odotuksia teillä on taloussuunnittelua kohtaan
- aiotteko tulevaisuudessa investoida suunnitelman pohjalta
- minkälaista laskentaa ja tunnuslukuja odotatte suunnitelmalta
- minkälaista neuvontaa haluaisitte taloussuunnitelman tueksi
- mitä hyötyjä suunnitelmista on ollut tilalle
- kehittämiskohteet taloussuunnittelussa (miten maatilat saataisiin kiinnostumaan taloussuunnittelusta?)